

ELADI HOMS I LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA

per Josep González-Agàpito

Eladi Homs fou en el seu temps una figura controvertida i encara ho és a hores d'ara. I tanmateix l'etapa que m'han encarregat glossar —el seu pas per la Mancomunitat— és la més polèmica, ensems que suposa l'aportació més important a la renovació pedagògica catalana.

El 1910 Homs retorna a Catalunya des dels Estats Units amb un bagatge prestigiós: els seus estudis a les universitats nord-americanes d'Urbana i Chicago ⁽¹⁾. Allà entrà en contacte amb el moviment de l'escola progressiva, denominació americana de l'escola nova. Venir d'Estats Units d'estudiar els sistemes pedagògics d'aquell país i l'organització de la formació dels mestres, era un fet que enllaçava amb la sensibilitat educativa catalana. No en debades la nació americana era un model en la tasca de reconstrucció nacional que havia emprès el catalanisme polític. Joan Bardina, pioner de la renovació pedagògica al nostre país, parlava, el 1908, admirativament de la preocupació yanqui per l'educació: «Perquè ho han fet així, són on són. L'educació ha fet d'un poble d'aventurers, de postergats, de vençuts —que aquesta fou la base de la població nordamericana— un conglomerat ric, acaparador, notable en tots els ordres morals i materials. I ara l'educació fa allà un segon i més gros miracle: va transformant aquell bloc colossal de conglomerats amorfes, en personalitat nacional definida, amb totes les forces que dóna aquesta personalitat. I ho fa amb rapidesa tal, que els sociòlegs hauran de constatar un cas mai vist de nacionalització que, dintre la cronologia de la vida col·lectiva, llinda amb l'instantani. I ho fa amb empenta tal, que desseguida tindrem el gran poble cap i cervell, força i braç d'un imperi americà que assombrarà a Europa.

Que no és pas coincidència, ara mateix, que els Estats Units sia on es dedica més capital i energies a l'educació, on els mestres són més nombrosos, on les teories pedagògiques han nascut, bressol, sobre tot, de l'actual Pedagogia estimulanta, la més humana i feconda que s'hagi ideat, desconeguda quasi bé a Espanya». (2)

Justament Joan Bardina provocà el retorn d'Eladi Homs d'Amèrica, en oferir-li la direcció de l'Escola de Mestres que ell havia fundat. Aquesta institució fou cabdal en la implantació de l'Escola Nova a Catalunya. L'Escola de Mestres aquell any de 1910 era ferida de mort, víctima indirecta de la crisi que originà el pressupost de cultura de 1909 de l'Ajuntament de Barcelona, en que tan activament havia intervingut Bardina. Tot i l'intent d'aquest de salvar la institució separant la seva persona i oferint la direcció a Homs, la Diputació, que presidia Prat, deixà sense subvenció aquella primera normal catalana i això significà la seva fi. (3)

De tota manera Joan Bardina associà Eladi Homs amb l'empresa pedagògica de la publicació de la *Revista de Educació*, que comença a publicar-se pel gener de 1911 mensualment i amb unes cent pàgines per número. Al cap d'un any Homs esdevenia director de la revista que s'havia convertit en una de les més prestigioses i portaveu de la renovació educativa.

A les planes de la *Revista de Educació* el pedagog de Valls publicà alguns notables treballs sobre didàctica de les ciències naturals, amb una visió activa de l'aprenentatge basat en l'observació i l'experimentació per part de l'alumne. (4) Articles que reflecteixen els seus treballs a Chicago, especialment els realitzats durant 1909-1910, quan obté una beca (*scholarship*) per a treballar pràcticament l'aplicació de les ciències naturals a l'escola elemental. Aquestes guies didàctiques encara avui dia conserven la frescor i la vivor amb que foren pensades.

També a la mateixa revista publicà articles ideològics que fixen la seva posició pedagògica. En destaca un que sota el títol «La gloriosa España latente» havia vist la llum a *Cataluña* pel maig del 1911. (5) Tot recollint les seves experiències durant un periple per Castella nova, Extremadura i Andalusia, Homs fa seves les tesis regeneracionistes.

El pensament educatiu d'Homs

L'article suara citat ultra les consideracions particulars conté una excel·lent síntesi del pensament educatiu homsià, gresol on es fonen el catolicisme social i l'escola nova. La tasca de regeneració social, on ambdós corrents conflueixen, s'ha de recolzar per a realitzar una transformació eficient de la societat en tres pilars: *religió, ciència i educació*.

El nostre educador entén que el problema d'Espanya és fonamentalment una qüestió d'ètica social. Els fets de la Setmana Tràgica són ben presents en l'ànim d'Homs. «Estem passant –escriu– per una agudíssima crisi moral, i és necessari pensar en rehabilitar-nos si no volem caminar vers la mort. Dir Moral, val tan com dir Religió, doncs sols aquesta posseeix en el temps actuals la força de la direcció humana suficient per a posar en vigor

la Moral». Però per aconseguir aquesta obra regeneradora cal tornar a la puresa del missatge cristià. «Si em fos demanat resumir l'essència de les doctrines i de la vida del Mestre en dues paraules, diria aquestes: *Servei social*. Estimant els homes és com millor s'estima Déu.»

La nova societat moral a què hom aspira no és possible construir-la sense el concurs de la ciència que ha de procurar el progrés i el desenvolupament econòmic. S'aspira a una reforma social a través de l'educació que portarà a «la formació del caràcter d'aquest poble, dels hàbits de pensament, de consciència i d'acció, i això no per medi de lleis i imposicions externes, sinó mitjançant el creixement intern voluntari per mitjà de l'auto-activitat en els seus individus, del desenvolupament de dins a fora, de l'aprofitament i endegament de forces internes ja existents en estat de major o menor desenvolupament –en els individus i en la col·lectivitat–; activitat i creixement reals que sols poden provocar-los les idees i els principis morals». (6)

Eladi Homs és inscrit plenament en l'Escola Nova, tant per la seva fe rousseauiana en la bondat natural de l'home que l'encamina al seu perfeccionament, com en la utilització de metodologies activistes amb l'objectiu de l'autoformació, prou expressades en els seus articles metodològics. El pedagog de Valls afegirà un caire profundament social a la renovació pedagògica, fidel al mestratge rebut als Estats Units de John Dewey. «L'Educació Nova –diu Homs– pren l'Escola com una comunitat embrionària on es prepara al nen per a la vida, vivint ja una vida social de cooperació. La manca de sentit social, i no altra cosa, ens fa als espanyols inferiors a altres pobles disciplinats que el tenen en alt grau» (7). L'educació és vista com un dels més fermes camins vers la civilitat i vers la pau social i internacional. La vella educació havia prou demostrat la seva incapacitat en el camp de l'entesa i la reconciliació. L'Escola Nova en el pensament homsià assumeix el paper capdavanter en la tasca d'educació cívica i de solidaritat social. Així enllaça amb les propostes del catalanisme conservador expressades tant per Torres i Bages com per Prat de la Riba. Homs volent convertir l'escola en la societat modèlica a que s'aspira, presidida per la cooperació i la solidaritat, vol que el «sentit social» sigui inculcat en els infants, tal com assenyala Dewey com una «disposició operativa de la ment». Una escola on «l'èmfasi ha de col·locar-se damunt de tot el que uneix la gent, en empreses i resultats cooperatius.» (8)

Eladi Homs pedagog noucentista

Els plantejaments educatius d'Eladi Homs i especialment la seva acció planificadora i impulsora de la renovació pedagògica catalana des dels organismes de govern de la Mancomunitat, cal enquadrar-los dins un moviment d'ampla volada: el Noucentisme. Homs esdevindrà un dels millors traductors en el camp educatiu de les propostes d'aquest moviment, que encarna una nova visió de la societat i de l'ideal de Catalunya. Ben encertadament Castellet i Molas escrivien en un treball publicat ja fa anys que «La burgesia

des de que prengué la direcció política del Principat, començà a intentar de bastir una Catalunya ideal: autònoma, liberal, culta i cosmopolita. En suma, una Catalunya estructurada, en el somni i els intents de recolzar aquest somni, d'acord amb els patrons burgesos de l'Europa Occidental i, per consegüent, en perfecte desacord amb els patrons peninsulars vigents». (9)

El Noucentisme encarna aquest ideal de cultura mediterrània, cívica, pedagògica, serena, clàssica, estructurada. Aquesta cultura se sent continuadora d'aquell Renaixement català estroncat dissortadament al segle XV. «El nostre passat, –dirà Carles Riba–, en efecte, no s'havia clos en un crepuscle, sinó en una aurora: el Renaixement quatrecentista». (10)

Per als noucentistes la tasca era aixecar el país de bell nou, tal com afirmava Eugeni d'Ors des del seu *Glosari*, entroncant-lo amb el seu prestigiós passat. Quelcom semblant afirmava Prat de la Riba a les planes de *La Nacionalitat Catalana*, quant albirava una Catalunya que començava la seva etapa «imperialista». (11)

Si el Noucentisme, en el terreny de l'art i la literatura, és l'expressió de la burgesia des de la Solidaritat Catalana a la República, el mateix podem dir del Noucentisme pedagògic. L'escola és concebuda com en tants altres intents de canviar la societat, com l'eina de promoció de les masses. L'eina civilitzadora de la tosquetat d'un poble que ha d'esdevenir èlite. L'eina que encomanarà als minyons la nova estètica. L'eina que ja fa present l'ordre a que hom desitja per a la nova civilitat, on un dia, les masses proletàries, dins aquest somni, deixaran la seva actitud massa sovint hostil i esdevindran *bons ciutadans*, conscients dels seus deures cívics i respectuosos.

El Noucentisme pels seus plantejaments socials comporta una valorització extraordinària de l'escola i de l'educació en general, ja que d'alguna manera la consecució dels seus ideals passen forçosament per la pedagogia. I de forma especial, tal com assenyalava Eladi Homs, per l'educació moral i social, car la Catalunya ideal calia assolir-la amb una tasca civilitzadora. Calia que les masses populars fossin enlairades de la seva misèria per a transformar-les en homes i dones membres d'aquesta tasca comuna.

L'educació «purificarà els individus, potenciarà la raça i farà un poble fort de cos, perseveran de voluntat (...) i vessaran com riuada la força i la potència, i imperarem sobre Espanya amb el ceptre de la civilització.» (12) Eugeni d'Ors clamarà: «Au, de pressa, de pressa, vinguin Museus, vinguin Acadèmies, vinguin Exposicions, vinga Educació, vinga Cultura, vinga Vida Civil, vinga Urbanitat...»

D'acord amb aquests propòsits és el plantejament d'Homs de crear una escola que ja practica la nova civilitat per tal de fer-la experiència viva en els seus alumnes, ciutadans del demà. Les propostes d'educació social i democràtica que fa Homs des dels seus escrits tant durant la seva estada als Estats Units com al seu retorn enllacen amb la voluntat noucentista de moralitat pública, que es vol que informi el projecte estatista del nacionalisme polític. Serà a partir de la Setmana Tràgica que s'accentuarà la necessitat i l'esforç en pro de l'educació. No és pas, doncs, gens estrany que Prat de la

Riba es fixés en Eladi Homs per a confiar-li els esforços institucionals en aquest sentit. Tal com han palesat diversos autors l'impacte sobre la burgesia nacionalista dels fets del juliol de 1909 serà molt important i provocarà una doble reacció que el mateix Prat de la Riba manifesta ben significativament. Tal com apunta Jordi Casassas, «per un cantó *l'Acuseu!* com a reacció de l'home superat dels esdeveniments contra una societat barcelonina que, a una manca de proveïments, a la carestia de la vida, a la inseguretat i males condicions de vida o a la tradicional problemàtica de les quintes, respondrà, quasi a la manera de les bullangues del segle XIX, amb destruccions i incendis. Per a Prat, el primerisme d'aquesta societat, agreujat pel fet de l'existència d'una classe obrera marginada i irrecuperable, representava el fre més important per a la seva política de govern català. Per això l'altre vessant de la reacció pratiana serà la seva impecable denúncia dels radicalismes de dreta i esquerra»⁽¹³⁾. L'educació era una via per actuar sobre aquest fre i les idees que sobre l'escola i el progrés social Homs havia recollit de Dewey enllaçaven amb els objectius pratians. Només cal recordar en aquest sentit que Dewey concep l'educació com «el mètode fonamental del progrés i de la reforma social» i que «l'educació és una regulació del procés d'integració a la consciència social; la regulació de l'activitat individual sobre la base d'aquesta consciència social és l'únic mètode segur per a una reconstrucció social».⁽¹⁴⁾

Tot i que caldria esbrinar com es produí el contacte entre Prat de la Riba i Homs, el fet és que aquell el nomenà membre del Consell d'Investigació Pedagògica de la Diputació de Barcelona, que després amb la Mancomunitat de Catalunya passaria a anomenar-se Consell de Pedagogia. Eladi Homs era el vocal encarregat de la formació dels mestres i de l'educació primària. També li fou confiada la secretaria del consell, lloc clau en la vertebració de la política educativa catalana. De fet a l'educador vallenc se li obria la tasca de crear la infraestructura necessària a la fi de recolzar l'incipient moviment de renovació pedagògica català per tal de dotar-lo del rigor i l'abast que havia de tenir dins el projecte polític a que hom aspirava.

La tasca a la Mancomunitat

Eladi Homs arribà a la secretaria del Consell precedit, ultra la seva experiència americana, pels seus treballs sobre la formació dels mestres on ja alguna vegada havia apuntat la necessitat de crear un Institut Pedagògic per a formar tècnics en pedagogia i anar passant de l'empirisme pedagògic a la pedagogia científica.⁽¹⁵⁾ També no cal oblidar la seva ponència sobre un pla de catalanització escolar presentat un any abans, 1912, a l'Assemblea de la Unió Catalanista a Tarragona. Certs sectors del magisteri estatal acolliren amb certa reticència el nomenament d'un home jove i format a l'estranger per al càrrec de més responsabilitat dins la política educativa catalana. «I no s'hauria de permetre que poguéssos posar la ma en l'organització de l'escola catalana qui no conegui l'escola catalana oficial. El perill és eminent...»⁽¹⁶⁾

es podia llegir a les planes d'«El Magisterio Tarraconense».

Homs elaborà un programa d'actuació centrat en tres grans camps:

- La formació i reciclatge dels mestres.
- Obrir Catalunya a l'Escola Nova i a l'experimentació pedagògica.
- Creació d'edificis escolars moderns.

En el disseny de renovació pedagògica ideat per Homs la peça clau era la formació dels mestres. Per a ell era ben clar que de res servia planificar reformes educatives des de dalt si no es compta amb una àmplia base de professorat capaç de materialitzar-la i que subscrigui amb la seva actuació una pedagogia activa i progressiva. ⁽¹⁷⁾ Calia suplir a través de l'esforç de la Mancomunitat la formació obsoleta i llibresca que les normals oficials donaven. Formar mestres capaços de baixar al món de les experiències dels infants, mestres que estiguessin convençuts de que només s'apren pensant i no pas que vulguessin ensenyar a pensar a partir de pensaments fets. Homs comparava els mestres tradicionals als sastres car «el mestre a l'antiga instrueix, prén els materials del llibre, i amb ells vesteix d'una manera més o menys vistosa la ment del nen». En canvi el mestre a que hom aspira és «el mestre jardiner (que) veu en el nen una multitud de forces latents, de magnífiques flors i fruits d'humanitat, si es donen a la seva ment les condicions necessàries de nutrició i desenvolupament». ⁽¹⁸⁾

Per tal de posar en contacte els mestres amb els principals corrents i realitzacions educatives del moment, Homs crea el 1914 la Biblioteca del Consell de Pedagogia, vella necessitat reclamada pels mestres més inquiets com ara Rosa Sensat. La biblioteca realitzada per Homs i l'arquitecte Nebot parlava per si sola del nou esperit que es volia per a l'escola: la senzillesa i bellesa de la seva instal·lació, la lluminositat, les plantes, els llibres a l'abast del lector... Allà els mestres podien consultar les revistes pedagògiques d'arreu del món, les obres clàssiques i els darrers llibres sobre pedagogia en castellà, francès, anglès i alemany. Un eficaç i ampli servei de préstec per correu la feia assequible als professionals de tot Catalunya.

Una altra iniciativa de gran transcendència fou l'organització aquell mateix any de 1914 de la primera Escola d'Estiu. Aquesta era adreçada «als mestres i mestresses desitjosos de posar-se en millors condicions personals d'efectuar el seu treball i de millorar la qualitat d'aquest», havia escrit Eladi Homs en un dels seus articles de 1911. ⁽¹⁹⁾ L'Escola d'Estiu s'havia de revelar com un eficacíssim instrument de reciclatge dels mestres catalans que encara és ben útil i viu en els nostres dies. El seu creador havia comprovat la utilitat d'aquestes trobades als Estats Units i des del primer any comptà amb una alta resposta per part dels mestres. A la pàgina 3 del programa es llegeix: «Establerta a l'estiu aquesta institució, molts mestres que exerceixen en pobles petits, allunyats del bull de la cultura, podran acudir a ella a refrescar son esperit posant-lo en contacte directe amb les noves idees i procediments d'ensenyança. Ademés, ella deurà ser un centre de relació d'homes i dones que viuen i treballen guiats per uns mateixos ideals, produint aquest relacionar-se els saludables resultats d'encoratjament que es deriven sempre

de tot aplec de persones intel·ligents i entusiastes». ⁽²⁰⁾ L'Escola d'Estiu es volia que s'allunyés dels «cursillos» i tenien una durada de quatre setmanes.

L'organització de l'Escola d'Estiu suscità alguns recels entre els mestres públics que, tal com assenyala Galí, se sentien en algun grau marginats del Consell d'Investigació Pedagògica. El sector espanyolista i més reaccionari liderat per José Udina Cortiles endegà una campanya contra l'obra pedagògica de la Diputació i la Mancomunitat expressada a les planes d'«El Clamor del Magisterio» del que Udina era director. Més tard aquest sector organitzà enfront de les Escoles d'Estiu un «Curso Oficial de Perfeccionamiento». ⁽²¹⁾

Malgrat les oposicions l'èxit fou aclaparador. S'havia fet una previsió d'alumnes a l'Escola d'Estiu entre 30 i 40 i es varen matricular 197. Heus ací el balanç que en fa el propi Homs en demanar que l'Escola d'Estiu sigui convocada sota els auspicis de la Mancomunitat de Catalunya: «Aquesta institució de perfeccionament pedagògic, destinada precisament als mestres rurals, fou assejada l'any passat amb un èxit franc inesperat. S'havia calculat per una assistència de sols una quarentena de mestres i mestresses, més els alumnes hi acudiren de tot Catalunya, de Mallorca i d'alguna altre regió espanyola, fins el nombre extraordinari de 197, cosa que obligà triplicar el professorat, les aules i les despeses. L'arbre s'ha fet tan ufanós que, trobant esquifit el marc provincial, vol estendre's encara per tot Catalunya», i es planteja que l'ensenyança «sigui intensificada i ordenada vers un pla d'estudis que, amb tres o quatre estius, pugui donar als mestres com una carrera complementària de perfeccionament pedagògic que donaria major eficàcia al seu treball.» ⁽²²⁾ Com es pot veure de nou aflora una de les constants de la renovació pedagògica catalana, la necessitat de suplir la manca de qualitat i arrelament de les institucions estatals de formació de mestres.

Com a complement de l'Escola d'Estiu, Homs endegà el 1915 els anomenats Cursos de Vespre que es realitzaven durant els mesos lectius.

Dins aquest pla de formació dels mestres Homs havia previst una revista que intercanviés informacions i donés element tècnics i teòrics. Així nasqué «Quaderns d'Estudi» que sota la direcció d'Eugeni d'Ors derivà freqüentment a camps, si més no, allunyats de l'objectiu plantejat.

Aquest objectiu era per a Homs mantenir viva la inquietud pedagògica dels mestres sembrada a l'Escola d'Estiu. «Per a que el mestre pugui, durant l'any, —escriu el nostre pedagog— mantenir el caliu d'idealitat que haurà trobat a l'Escola d'Estiu i es trobi seguidament ajudat amb els recursos de la bona tècnica pedagògica, aquest Consell d'Investigació Pedagògica té l'honor de poposar, com a seqüela d'aquella Escola, la creació d'un «Butlletí Mensual d'Ampliació Pedagògica», a repartir gratuïtament a tots els mestres de Catalunya, on es vagin consignant els progressos de la Pedagogia i detallant pràcticament els seus mètodes, mitjançant la col·laboració d'experts degudament retribuïda.» ⁽²³⁾ No serà fins més tard, ja amb Alexandre Galí com a secretari del Consell, que no cristal·litzarà la idea amb el «Butlletí dels Mestres» del qual Eladi Homs en serà redactor en cap i ànima fins el 1938.

El breu període que Eladi Homs exercí la secretaria del Consell d'Investigació Pedagògica comportà un fet transcendent per a la conformació del moviment de renovació pedagògica català. Aquest fet fou portar a casa nostra el mètode Montessori, el qual enllaçava plenament en l'orientació que el secretari del Consell volia infondre a l'educació catalana. En efecte, el mètode de la doctressa italiana basant-se en el naturalisme pedagògic havia estructurat un sistema rigorós fonamentat en l'experimentació i observació controlades. El propi títol de la seva obra fonamental parla per si sol: *El mètode de la pedagogia científica*, que traduí Joan Palau Vera que realitzà el primer assaig a Catalunya.

Homs no podia deixar d'entusiasmarse per aquest mètode que li oferia acomplir el seu desig de trencar amb les pràctiques tradicionals oferint una «pedagogia científica», i alhora, el montessorianisme enllaçava, tant per la seva metodologia com pels seus pressupostos pedagògics, amb molts dels trets que el reformisme de la lliga demanava a l'educació. Tal com diu Gramsci les metodologies no són quelcom assèptic, sinó que tradueixen una determinada concepció de l'home i de la societat. Nogensmenys, els sectors més integristes reaccionaren contra la implantació del mètode. Montessori es dirigia a crear un home que era ben distint del que volia la dreta lligada als interessos econòmics del centralisme. En efecte, «El Clamor del Magisterio», atacà ben durament la primera Escola d'Estiu, dedicada principalment a difondre el mètode Montessori i recull un resum de la conferència d'Eladi Homs on queda prou explicitat quin era l'objectiu del secretari del Consell d'Investigació Pedagògica a l'impulsar el mètode. «Comentó que el método Montessori podia ser el comienzo de una pedagogía catalana añadiendo que la raza catalana es diferente a las otras por lo que necesita un método de enseñanza también distinto. «El método Montessori –añadió– pone en condiciones al niño catalán para que se manifieste como és y constituye una base sólida para que se funde una pedagogía nacionalista; de una gran autoactividad, una fuerza que va contra el espíritu centralista de la educación y la enseñanza y dijo tratando de esto que el maestro cortado por el patrón centralista no tiene actividad propia, ni iniciativa y no puede peveer el estado de los individuos». (24)

L'altra gran dimensió d'Eladi Homs és la de la renovació del llibre escolar i per infants. Els llibres que ell promogué obriren una nova forma d'entendre les edicions per infants. Llibres vius, fets amb un profund respecte i gran qualitat, on la pròpia estètica ja era un valor educatiu. Amb la col·laboració de Carles Riba (1917) s'editaren obres de J. Pijoan, A. Guimerà, J. Ruyra, Joan Maragall, etc. L'aparició de la seva *Cartilla* a l'editorial Seix i Barral, fou tota una revolució en el camp de la didàctica de la lectoescriptura, tant per la presentació de les dificultats com per l'adopció de l'escriptura *script*, llavors anomenada americana. (25)

Una de les aportacions fonamentals d'Eladi Homs que han quedat un xic oblidades és la seva recerca d'una nova tipologia d'edifici escolar que respongués a la concepció total que de l'educació tenia l'Escola Nova. En-

sems aquesta preocupació per al marc, on havia de desenvolupar-se bona part de la tasca educativa, enllaçava en la preocupació per l'estètica que tenia el Noucentisme. L'escola com a àmbit havia de ser per ella mateixa una font educativa. En conseqüència elaborà un pla de renovació dels edificis escolars que fou presentat al Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya del dia 19 de maig de 1915.

Eladi Homs entenia que «el problema de la construcció d'edificis escolars és més complex que a primera vista no sembla, perquè penetra fins a l'essència de l'escola. El local es lliga estretament amb els mètodes d'ensenyança, i aquests són derivats de les fins de l'educació i de les teories pedagògiques per assolir aquests fins. En els moments actuals en què una nova pedagogia verament científica està fent la seva aparició, tota tentativa dogmàtica de solucions escolars no pot ser altra cosa que un signe d'ignorància.»⁽²⁶⁾

Per al Noucentisme pedagògic la bellesa era la traducció a la vida de l'harmonia a què hom aspirava i la pròpia fàbrica de l'edifici escolar havia de ser manifestació de la filosofia. El casal que hostatjava l'escola es volia que fes present la nova estètica transmissora del nou ordre, de la nova civilitat a que hom aspirava. L'edifici escolar, escrivia Manuel Ainaud, ànima de l'obra educativa de l'Ajuntament de Barcelona, «serà ornat amb totes les bel·leses posades amb emoció pels qui volen alliberar les classes populars de Barcelona, que han viscut sense sol ni aire en carrers humits i sense claror tampoc en les tenebres del seu esperit. Davant l'edifici bastit amb mitja contribució econòmica de l'Estat, i a tota la sensació de basarda que produeixen les formes nascudes amb absència d'ideals, oposem-hi l'escola on cada forma hagi estat creada per nobles aspiracions dels qui han ajudat a bastir-la, oposem-hi una escola bella, artistes de Catalunya (...) l'escola bella d'on els nostres infants sortiran preparats per a les més altes empreses culturals, l'escola bella que contribueixi a asserenar l'ànima de les nostres multituds, fent-los entreveure com un cel en aquesta terra».⁽²⁷⁾

Per aquest ambiciós projecte estètico-educatiu Eladi Homs escollí un planter d'arquitectes entroncats amb el moviment: Adolf Florensa, Antoni de Falguera i Francesc de P. Nebot. Per a l'execució dels projectes el nostre pedagog donà precises recomanacions. Els edificis escolars no havien de tenir «l'aspecte pobre i utilitari que moltes vegades presenten a la nostra terra els nostres edificis públics oficials; i que no fossin tampoc una imitació artística de les construccions escolars d'altres països de condicions climatològiques socials molt distintes de les nostres, sinó que s'inspiressin, tant com fos possible, en les belles tradicions artístiques arquitectòniques de la nostra terra catalana. És possible arribar a tipus de construccions escolars que siguin un ornament harmònic dins el nostre paisatge, i una inspiració per a la construcció particular que, en general, va degenerant en nostres poblacions envers tipus artístics sense caràcter local.» Homs cercava que l'escola fos expressió de mediterraneïtat enllaçada amb la tradició nostrada. D'acord amb l'Escola Nova havien de ser en un lloc tranquil i que permetés i afavo-

rís el joc. Les escoles havien de ser concebudes més com un obrador de treball que com una aula. Calia dotar-les d'una sala de treball manual d'utilitat múltiple i un àmbit per a biblioteca. El mobiliari era previst funcionalment de forma que es pogués adaptar i reorganitzar segons reclamés l'activitat a dur a terme. Es definia el nou àmbit que una concepció educativa activa reclamava i això era fet de forma meditada per tal de tenir previstes formes estètiques i solucions tècniques per a les noves escoles, per la nova educació, que dins el projecte noucentista havien de comportar tot un redreçament social a través de les noves generacions.

Podia dir-se, a tall de balanç, de la curta estada d'Eladi Homs al front de la política educativa de Catalunya que, en tan breu període, fou capaç de dibuixar i planificar els òrgans necessaris per a consolidar i afermar el que seria una constant en la pedagogia d'abans de la guerra, la catalanitat i el rigor. Alhora que marcà amb un tarannà obert el moviment de renovació pedagògica. Aconseguí afermar definitivament l'Escola Nova a Catalunya a través de fer òptims els migrats recursos econòmics i polítics amb que estava dotada la Mancomunitat. Creà en aquests dos anys en que orientà la política educativa d'aquella institució, unes peces fonamentals que actuaren de llevat d'esplèndides realitzacions. Prou devia ser la importància de les accions empreses dirigides a la recuperació nacional que homes tan afectes a tot al que la monarquia representava en aquells moments ja des de 1914 atacaren l'obra del Consell. En un article titulat: «La educación en la Mancomunidad de Catalunya» deia: «Actualmente existe una escuela política que pretende hacer una Catalunya y una España muy diversas de la Cataluña y de la España que han nacido de una tradición diez veces secular». (28) Era, justament, el que s'havia proposat Eladi Homs.

NOTES

1. Homs anà als Estats Units becat per l'Ajuntament de Barcelona a instàncies de Joan Bardina.
2. BARDINA, Joan, *El Valor de l'Educació (Toc d'alerta en vigílies de la nostra organització pedagògica)*. Barcelona, 1908.
3. Sobre l'Escola de Mestres i l'aportació pedagògica de Bardina vegeu DELGADO, B. CORTADA, R. GONZÁLEZ-AGÀPITO, J. LOZANO, C. *Joan Bardina un revolucionario de la pedagogia catalana*, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1980.
4. Vegeu els articles sobre didàctica de les ciències naturals apareguts a la «Revista de Educación» núms. 3, 7, (1911), 1, 2, 8 (1912).
5. Reproduït a «Revista de Educación» núm. 8, p. 540.
6. Op. cit. p. 544.
7. Op. cit. p. 544.
8. DEWEY, J. *Pedagogia y Filosofía*. Madrid, 1930, p. 27.
9. CASTELLET, J.M. i MOLAS, J. *Poesia catalana del segle XX*, Edicions 62, Barcelona, 1963, p. 19.

10. Citat per Castellet i Molas, op. cit. p. 19.
11. PRAT DE LA RIBA, E. *La Nacionalitat Catalana*, Barcino, Barcelona, 1934, pp. 109-111.
12. BARDINA, J. *El Valor...* p. 18.
13. CASASSAS, J. Pròleg a BOFILL i MATES, J. *Prat de la Riba i la cultura catalana*, Edicions 62, Barcelona, 1979, p. 13.
14. DEWEY, J. *Democràcia i escola*, EUMO-Diputació de Barcelona, Vic, 1985, p. 13.
15. HOMS, E. *Plática sobre educación*, in «Revista de Educación», núm. 6, 1912, p. 278.
16. Citat per GALÍ, A. *Història de les Institucions i del moviment cultural a Catalunya*, llibre II, 1ª part, Barcelona, 1979, p. 275.
17. HOMS, E. *Pláticas...* p. 278.
18. HOMS E. *Pedagogia antigua y pedagogia nueva* in «Revista de Educación», núm. 9, 1912, p. 575.
19. HOMS, E. *Las Escuelas de Verano para maestros*, in «Revista de Educación», núm. 9, 1911, pp. 585-588.
20. *Escola d'Istiu de Barcelona*, Barcelona, 1914.
21. Ressenyat per GALÍ, A. op. cit, p. 277.
22. Cf. «Quaderns d'Estudi», núm. 1, octubre 1915, p. 62.
23. Op. cit. p. 63.
24. «El Clamor del Magisterio», any 1914, p. 383.
25. La quantitat i influència de la «Cartilla» ha estat remarcada per MATA, Marta, *Aportacions per a una història de la didàctica de la lectura a Catalunya* in «Perspectiva Escolar», núm. 17, pp. 2-9.
26. HOMS, E. *Edificis escolars*, in «Quaderns d'Estudi», núm. 1, octubre de 1915, pp. 46-63.
27. AINAUD, M. *Edificis per a escoles*, in «La Veu de Catalunya», 29 de maig de 1916, reproduït a *Les construccions escolars de l'Ajuntament de Barcelona*, pp. 162-164.
28. RUIZ AMADO, R. «*La Educación Hispano-Americana*», Barcelona, IV (1914), p. 190.